

Михаил Неделчев

mnedeltchev@nbu.bg

Нов български университет, България

Българските литературноисторически концепции

Международна научна конференция „Българистиката – нейните минали, настоящи и бъдещи измерения. Биографии, кръгове, институции”. Познан, Полша, Университет „Адам Мицкевич”, 18-19 ноември 2019 г.

Уважаеми колеги,

Както е във всяка друга национална литература, българската литературна история е късно явление спрямо самата литература – от деветнадесети век, от времената на големите историзми в толокова много науки и области на знанието и културата. В българската литература – от самия край на този век. Знаем, че и с т о р и т е се явяват при оформянето на литературното поле, при осъзнаването на възникващите вече в една динамична публична среда на драматични, конфликтни взаимоотношения на привличане-отгласване на отделните творби и на стилови и тематични насоки, на жанрови форми и на общи развойни тенденции, на нов тип опубличностяване на писателски персони, на създаване и битки на литературни общности, на литературни кръгове и групи около новоявяващите се литературни периодични издания. И пред нас винаги стои един въпрос: ако мислим литературната история като специфична форма на самосъзнанието на литературата (заедно с литературната критика и тематизирането, обговарянето на самата литература в художествените текстове), то можем ли да говорим за истинска литературна история, преди самата тя да е „започнала да работи“, преди да ни представи своите ходове и ярки литературноисторически сюжети, преди критици и литературни историци да са започнали да реализират разнообразните си стратегии по литературно-историческо утвърждаване на избраните свои творби, автори и стилови явления? Т.е., описването на явленията от тази пред-история, назад – във времената отпреди възловия за явяването на литературната история деветнадесети век, преди формирането на литературното поле, е, разбира се, коректна научна задача. Но тези описания са нещо друго, а не **история на**

литературата в същинския смисъл на понятието. Тях можем да наречем, например (ако говорим за предмета на нашите занимания), българска литературна история или литературна история на България в съответните периоди.

Всеки теоретик на литературноисторическото се сблъсква с тази проблемна ситуация и я решава по различен начин – включително и чрез радикалното обявяване, например, че трябва да се прави история на литературата без писателски имена. Как я решават практически създателите на първите български истории на литературата, български литературни истории и литературни истории на България?

Преди всичко, **първите** изпитват остър недостиг на достатъчно литературни факти и случвания, които трябва да се подредят и да се превърнат в историкографско повествование. Това особено се чувства при Димитър Маринов (представен на титулната страница като „Преподавател в Ломската гимназия“) в неговата *История на българската литература* от 1887 г., издание на Христо Г. Данов. Ето как определя той „Задачата на Историята на българската литература“:

Да ни изложи в исторически ред и в цялост, от старо време дори до днес, всичките книжевни дела и трудове, които са се появили на български и други езици, написани от българи, интелigentни мъжие и да ни представи всичките ония фактори, които са или съдействали, или пречели на тяхното развитие. Тя, историята, ще ни изложи още и литературните произведения, които са писани на други езици от чужденци, но предметът на които е бил българският народ и неговото отечество. Те заслужват да бъдат споменати в нашата история, защото чрез тия свои литературни произведения те са запознали европейския образован свят с положението и животът на нашия народ и с това са, прямо или косвено, припомогнали на нашия напредък.

И, в духа на един добропорядъчен деветнайстовечен позитивизъм тук са дадени и „етнографически особености“, и – особено, в насоката на авторските собствени занимания – *Народната книжнина или народните умотворения*, и пространни разкази за средновековни и възрожденски светители и книжовници, и характеристики например на разнородни български колонии „на български търговци в Одеса, Букурещ и други места на Възраждането и пробуждането на народа“, и сюжети на *Българският църковен въпрос*, и какво ли още не...

Не много по-различна е ситуацията и с един *Кратък исторически преглед за средни училища (второ скъсено и оправено издание)* вече от 1907 г. – една *Българска литература* на големия Александър Тодоров-Балан. И тук имаме обширен дял за *Устна словесност*, глави като *Проповед и учение по български език* и *Книжовен български език и правопис*. В моя личен екземпляр те са грижливо изучени и подчертани, но естествено, всичко това е твърде далеч от същностна литературна история. За литературата от изминалото вече три десетилетия *Време на свободен живот* са оставени последните тридесет

страници (от 169 до 196), разделени на *Прозаична книжнина* и *Поетична книжнина*.

Както знаем, класическата *История на новата българска литература* на Боян Пенев има сложна етапи на подготовка, на разчитане на стенографски записи и други ръкописи, на издаване. Тя всъщност е едно последование от малки монографии за съответните автори и явления, макар че има и общ сюжет: духовното и стопанско възземање на българската национална общност. В едно мое ранно съчинение от 1978 г. съм я сравнил с „национална епопея“. Най-вече заради вдъхновените, с нищо несравними страници на апология на великия български топос на Балкана. Но и още: тук, в общото повествование на тази история, има поне четири поколения културни герои. Това са: бащите-основатели – легендарните хайдуги или спасили се потомци на боляри, поселили най-високите котловинни полета; самите възрожденски селища-републики; просветителите – църковници и учители (в най-високия смисъл – като Нефит Рилски); самите явяващи се писатели – от поетите-националреволюционери до Пенчо Славейков и Яворов (недописаните студии).

Но големият текст *Посоки и цели при проучването на новата ни литература* от 1910 г. – поставян от съставители и издатели като предговор към издаваната посмъртно четиритомна *История* вече носи белезите на истинско разбиране на ходовете и процедурите на литературноисторическото. Тук се проследяват накратко и проявленията в различни литератури на вълните на големите историзми, явяването на основополагащи историографски съчинения като *История на английската литература* на Иполит Тен. Ето пасаж от този текст:

Литературното изследване, като си поставя за главна цел да проследи посоките на литературното развитие, за да изясни неговата същност, външните и индивидуалните фактори, при чието въздействие се извършва то, служи си на първо място с методите на историкогенетическото изследване – главно с категориите на причинност и еволюция. То разглежда това развитие като цялостен, е д и н е н процес, установявава постепенните преходи от една стадия към друга, определя вътрешните каузални отношения между различните литературни епохи, като взема за неизменна, постоянна негова (на развитието) основа на е д и н с т в е т о в н а ц и о н а л н и я д у х н а л и т е р а т у р а т а. Изследването в дадения случай има за цел да долови главно такива промени, които подготвят възникването на една по-сложна и по-значителна фаза в литературното развитие.

И още:

За да установи връзката между културната и литературната еволюция, изследвателят се спира не само върху художествените произведения, но и върху такива, които имат художествена стойност, обаче разкриват някоя интересна страна в духовния живот на дадена епоха и отразяват нейните господстващи възгледи и чувства. В дадения случай той не разглежда изключително бележити писатели,

творения и литературни епохи, не обяснява литературната еволюция с ненадейни скокове, а, напротив, като разглежда дейността на второстепенни писатели, които образуват преход от една епоха към друга, в състояние е да обясни прогресивните тенденции на литературата и да установи, че онова, което при повърхностно наблюдение изглежда като голям скок, всъщност при по-внимателно вникване се оказва бавен еволюционен процес, подготвен от по-ранни епохи.

Приведох по-пространни пасажи, защото ми се иска да запомним тези настоявания за еволюционното натрупване, за вътрешните причинно-следствени връзки, за отрицанията чрез „ненадейните скокове“. И, разбира се, разбиранията за литературата като израз, като цялостно въплъщение на „националния дух“. Специално това твърдение ще срещаме в различни вариации и в следващите сто години. А оригинални, същностни и същински литературноисторически ходове са представени в различните варианти на кратките синтетични курсове върху българската литературна история, които професорът е предназначил за полските си слушатели.

Двете най-влиятелни критико-литературноисторически концепции (те непрестанно преминават от една в друга) от първите три десетилетия на века – на д-р Кръстьо Кръстев и на Иван Радославов – са всъщност, както знаем, силно телеологически. Макар да стоят една срещу друга в радикален спор, те всъщност си приличат по това. За д-р Кръстев крайната „висока цел“ на българската литература са писателите от кръга „Мисъл“ като творчески персони и тяхното апологетическо представяно творчество. Така са построени и *Млади и стари*, и предсмъртната му книга за Ботев, Пенчо Славейков, Петко Тодоров и Яворов, и краткия очерк *Поглед в новата българска литература* от 1910 г. И така българската литература просто приключва за д-р Кръстев своите ходове със смъртта на тримата писатели от „Мисъл“: в това е и голямата му лична и творчески-изследователска трагедия. Силно телеологически са и концепциите и стратегиите на Иван Радославов не само в критическата му практика. Теодор Траянов трябва да бъде възвеличан като големия „Нов поет“ от една нова епоха – като културен герой, но и – за да се „отвори място“ – писателите от „Мисъл“ трябва да бъдат обявени за *новоромантици*, а не признати като модернисти. И така е и в критическите текстове, и в историята на Иван Радославов *Българска литература 1880 – 1930* (1936 г., 1947 г. – второ издание).

Най-силният текст, в който се мисли диалектически – със знанието именно за „скокове“ и „отрицания“, безспорно е Гео-Милевата *Кратка история на българската поезия*, която е послужила като предговор към неговата *Антология на българската поезия*. Тук са двата свръхакцента с Ботев като „непосредно отражение на р а с о в и я г е н и й във всичката негова първичност – смел, горд, без вериги“, и за Яворов като „втора е м а н а ц и я н а р а с о в и я г е н и й. Само че – еманация на един обратен комплекс от енергия, събрана в колективния дух на българите“.

Големите буржоазни вече чисто позитивистки истории на Георги Константинов (вторият том за нова българска литература е от 1943 г.) и Малчо Николов (третото допълнено и преработено издание е чак от 1947 г., и това предизвиква яростните нападки на застъпниците на соцреализма) – със своя стремеж към пълна изчерпателност, с желание да се обхванат всички имена – се превръщат направо в енциклопедически справочници. И това е казано тук, не за да бъде подценено тяхното културно-историческо значение, а за да се подчертае еkleктическият им характер като историографски подходи.

Приносен характер имат със заложените в тях мощни литературноисторически конструкти студиите от „Златорог“ на Владимир Василев като *От пет години, От 1920 до днес, Поет на нощта, Поети на смирението, Маршът на победата и смъртта*. В тях имплицитно стои една същностна персоналистично структурирана литературна история на новата българска литература. Възлови са и левичарските визии на Иван Мешекот от *Трудово-спътническа литература и Ляво поколение*. Понякога такива текстове имат по-силно значение за колективно творената обща литературна история, за големия литературноисторически наратив от цялостните, завършени истории.

След 1948 година комунистическата идеология се намесва драстично в опитите да се мисли българската литература литературноисторически. Започва да властва идеята за доминиращата линия на поетите-революционери – до Вапцаров, за предимно селския характер на българската проза; да се налага една йерархична представа за жанровата система – най-вече за големия социален роман за нещо като „генерал на литературата“. За съжаление тук водеща роля има един такъв прекрасен дотогава критик като проф. Георги Цанев с неговите многократно издавани *Страници от историята на българската литература* (1953, 1956, 1958) и с други негови съчинения. Именно проф. Цанев има основен принос за противопоставната подялба на лирическото творчество на Пейо Яворов – на социално ангажиран и на декадентски дялове. И такъв подход започва да се прилага и по отношение на редица други автори (понякога и с обратно редуване на така обособяваните с насилени идеологически съображения дялове).

Монументален опит да се наложат такива твърди соцреалистически канони е дълго мислената и правена, осъществена от Института за литература при БАН през 60-те години четиритомна *История на българската литература*. Въпреки усилията на някои от авторите, тя стои също еkleктично, без ясна същностна литературноисторическа концепция, като една поредица от пространни позитивистки очерци за отделни епохи, автори и периоди. Този канон се опитва да смекчи Пантелей Зарев със своята петтомна *Панорама на българската литература* (също издавана многократно за времето от 1966 до 1979 година), с неговата теза за психологическия реализъм. Такъв опит се прави и с двутомника *Очерци по история на българската литература след девети септември 1944 г.* от 70-е години, с доминиращо участие в него на проф. Елка Константинова и проф. Кръстьо Куюмджиев. През 60-те и 70-те години на XX век бяха особено популярни сред българските литературни

историци идеите на рускоезичния литературовед от български произход проф. Георги Гачев в неговата толкова често цитирана книга *Ускореното развитие на културата* (българско издание от 1979 г.).

Вероятно най-значимото истинско литературноисторическо (а не еkleктическо, многопосочно като загребване от различни контексти и феномени на психологията) съчинение от епохата на късния социализъм е книгата на проф. Боян Ничев *Увод в южнославянския реализъм. От фолклор към литература в естетическия развой на южните славяни през 18-и и 19-и в.* (1971, 1976 г.). – макар и посветена на едни по-ранни исторически времена. За съжаление, използваните в това съчинение принципи и ходове на жанрологията, са пренесени механично и в *Пътят на българската проза към крупни епически форми* от 1974., с което Боян Ничев става един от авторите на напълно погрешната теза за несекващото движение на прозата към „големия роман“, схващано като добиване на „зрялост“ на соцреалистическата литеатуратура – теза, която препречва през десетилетията разгръщането на *Недоизградената алтернативна жанрова система на българската белетристика от 1967-1967 година* (вж. едноименната ми студия в книгата *Литературноисторическата реконструкция*, 2011 г.).

Кризата на мисленето за литературната история бе доловена от литературоведската общност. И през 1977 г. в „Литературна мисъл“ бе представена една дискусия по *Методологически проблеми на литературната история*, във връзка с нереализиран проект за написване на една нова история в 10-12 тома. Тук са двете важни статии на тогавашни „почвеници“ като Тончо Жечев (с неговите „бележки“ именно по тези методологически въпроси) и на Кръстьо Куюмджиев *Историята като жива памет* (така е кръстена и неговата книга, а в нея четем и следните силно критични формули към досега направеното: „Това е история-мумификация, тя не съживява, а умъртвява, тя увековечава смъртта. В миналото тя търси средноаритметичното, повтарящото се, статистическото, т.е. не огъня, а пепелта.“). Особено силни с пренасянето на един чужд опит са статиите на двете полско-български литературоведки: *Литературноисторическият синтез* на Тереза Домбек-Виргова и *Българската литературна история в общославянски контекст* на Ванда Смоховска-Петрова. А проф. Никола Георгиев дава своя изключителен принос с толкова цитираната в бъдещето *Към предисторията на българската литература*.

Все пак, основните лансирани идеи оставаха по-скоро свързани с позициите в един такъв манифестен текст на Тончо Жечев още от 1965 г. за националното своеобразие на литературата. Един по-късен вариант на този толкова нашумял текст има следните подглави: *Национална изостаналост и литература, Етническо и всеобщо, Класово движение и национална литература, Националност и творчески наивитет, Националност и интелектуализъм, Националност и жанрове, Традициите на реализма и младите сили* (тук такава „млада сила“ е най-вече Радичков). С десетилетията проф. Тончо Жечев чувствително усложни и разви в посоките на по-широки хоризонти своето „почвеничество“.

В това време започва да пише своята епическа – и като мащаб, и като перипетии на осъществяването и опубличностяването си – своята лична авторска (за разлика от всички тези все пак колективни творения) *История на българската литература* проф. Светлозар Игов. Първоначално тя бе издадена след дълго издателско задържане през 1990 година във времевите рамки на 1878-1944 г. Окончателният вариант е от 2010 г. – с обхващане и на старобългарската и възрожденската литература и с представянето на автори и тенденции чак до постмодерните. Така този капитателен труд достигна 900 печатни страници. Нека чуем как характеризира тази история апологетът и биограф на автора проф. Антония Велкова-Гайдаржиева:

Св. Игов е създател на единствената цялостна *История на българската литература*, която не само че не илюстрира процеса на общата история, а се явява негова алтернатива. Ненавиждащ конкретнотечащата история като „долина на страдание-то“, Св.Игов сътворява литературната история като другия, метаисторически изскок, трансцендиращия хоризонт спрямо заклещеността в земното. Той чете националната литература процесуално, но и като единен, мъдро подреден надвременен свят.

Прибавяме тук: новия двутомник на проф. Милена Кирова *Българска литература. От Освобождението до Първата световна война* (композирана като отделни добри очерци за първенците); силно осъвременените като отношение към канона (като текстове, но не и като имена) учебници за 12-и клас на Амелия Личева, Миряна Янакиева, Валери Стефанов, Александър Панов, Владимир Атанасов, Инна Пелева, Албена Хранова и мн. др. Според изискванията, тези съчинения също са фокусирани върху фигурите на „първенците“, а не върху ходовете на литературноисторическото.

Срещу целия този огромен корпус от монументални текстове, повече или по-малко убедени в историографската валидност на големия наратив, и най-често еkleктично ползващи някак „съвместно“ разнородни повествователни историографски техники, загребващи наистина късове от разнородни контексти – стоят двете разгърнати тезисни съчинения на проф. Никола Георгиев, както и ред теоретически съчинения върху литературната история и литературноисторически повествования на членовете на Литературноисторическата школа „Д-р Кръстьо Кръстев“ на Нов Български университет – включваща и колеги от други академически институции.

Но нека преди да представя накратко тези съчинения, да добавя по няколко думи за още книги, където проблемът за прекомерния еkleктизъм е решен частично със слагане на доминиращ тематичен акцент или чрез времево ограничение. Така в *Българската литература на 19- век* (2002 г.) на акад. Иван Радев това е развитието „От анонимност към авторство“; в *Българската литература от епохата на Националното Възраждане* (2009 г.) на проф. Николай Аретов „развитието на жанровете и идеите“, колебанията на българската литература между културите на славянската и балканската

общности; в *Българска литература на 18- век. Един опит за история* (2006 г.) на Николай Аретов и Николай Чернокожев се проследява как националната митология работи за възсъздаване на националната идеология; в писаните в емиграция книги на Атанас Славов *С трева обрали* (1983 г.) и *Българската литература на размразяването* (с англоезично и българско издание) се оглеждат взаимно подходите на мемоарното повествование и на обективистичното разказване през парадигмите на високата културология; в *Българска литература. XX век* (2003 г.) проф. Валери Стефанов полага като крупни тематични ядра своите отлично намерени и формулирани дванадесет сюжета – между тях „Реално и отвъдно“, „Нощта и деня“, „Родината. (Своя и чужда)“, „Жената. (Хоризонти на свободата и фигури на подчинението)“, „Творецът. Пантеонът, изкушението, спасението“, „Вождът. (Иконата, възхвалата, палачът)“, „Часовникът. (Преживявания и „притежания“ на времето)“.

И така, кое е принципно различното в *тезисите* на проф. Никола Георгиев и в други негови съчинения с идеи за литературната история, в програмните намерения и в реализирани проекти на Литературноисторическата школа на НБУ „Д-р Кръстьо Кръстев“ – както в текстове на отделни нейни членове, така и в общостни осъществявания ?

Това е най-вече знанието, че в нейното, на литературната история, разгръщане непрестанно се случват прекъсвания, процеци, хиатуси, пропадания, взривни събития, че тук властва толкова често, почти непрестанно антигетическата напрегнатост, че пародийността се явява в много повече случаи, отколкото се вижда на първо четене, че трябва да се държи сметка за нарастващите усещания за „художествената“ равноценност на литературата на фикцията и на литературата на факта, че в една истинска литературна история явленията на смеховата култура трябва да имат съответно подобаващо място, че литературата непрекъснато „разширява“ своите обеми – най-малкото с въвлечането в полетата на литературността на текстовете на очерковото, мемоарното, политическото. Т.е, за обхващането на цялото това плащещо и противоречиво многообразие измамната логическа последователност и подреденост на втвърдения голям историографски наратив се оказват в много отношения неподходящи.

Знаменитите, толкова често цитирани през последните десетилетия *Тезиси по история на новата българска литература (1987 г.)* на проф. Никола Георгиев се откриват с пасажии, очертаващи различните типове литературно-исторически повествования. Основополагащи са разделите, проследяващи сложните взаимоотношения между език и литература, ролята на езиковото самосъзнание и особено на „стиловите извикви на литературата“. Един малък пример за подхода:

Към края на миналия век [става дума за 19-и век - бел.моя, М.Н.] посоката на стилвата крива започва да се обръща отново нагоре. Срещата и наслагването на двете противоположни тенденции, дотогавашната и бъдещата, дават историко-стиловия облик на творчество като Пенчо-Славейковото. С поколението на Яворов,

Траянов и Лилиев лириката „дръпва“ рязко нагоре и достига втория подред стилов езотеризъм в развоја на новата българска литература.

Върху тези равнища се надграждат визиите за динамичното съотнасяне на фолклор и българска литература, като отново се посочват фазите на приближаване-раздалечаване, на плътна стилизация и на драстично противопоставяне. Но най-усложнени са гледищата за взаимопроникването на литературата и действителността, защото „литературата застава в двойственото положение на отражателна пасивност и допълваща активност“, както и че „литературата не само представя действителността – тя създава и нова действителност, неосъществена в реалността и неосъществима другаде“. Проф. Никола Георгиев не обича да следва литературоведските моди; той ги познава добре, представя ги обикновено във встъпителни обзори в началните пасажии на книгите си и студиите си (особено системно в монографията си *Тревожно литературознание*, 2006 г.), но най-често има критично отношение към повечето от тях, защото добре съзира парциалността на теоретическия им и потенциално-анализационен обхват. Така той не си служи например с деконструктивистките практики на експерименталното свързване на случайно подобрани литературни творби чрез т.н. „интертекстуалност“, защото като внимателно четящ литературен изследовател той се интересува от реалната, естествено получената се *междутекстовест* (предпочитан от него термин), от случващото се в „литературата вътре в себе си“, вълнува се от драматичните или меки сблъсъци на текстове и стилови насоки. (В много отношения теоретическите възгледи на проф. Никола Георгиев за ходовете на литературната история се допълват от предложените литературоведски парадигми от проф. Радосвет Коларов във фундаменталната му книга *Повторение и сътворение: поетика на автотекстуалността*, 2009 г. – особено идеите за пораждащата смислова мощ на т.нар. инициационни творби.

Проф. Никола Георгиев е не само най-значителният съвременен български (а и не само български!) литературен теоретик; той прави – като „илюстрация“ на възгледите си за литературната история – удивителни с неочакваността на разкритите и детайлно представени взаимоотношения на представителни творби и на авторски почерци и стилови полоси (паралелното критично четене на поезията на Никола Вапцаров и на поемата на Николай Марангозов *На повратки в село*; и още: литературноисторическите сюжети от пространните съчинения *Цитирацията човек в художествената литература*, *Името на розата и тютюна*, *Мона Лиза и капитан Петко войвода*, *Йозеф Швейк и Ганьо Балкански*, от предизвикалите преди десетилетия толкова яростни полемики студии *Превращенията на нане Вуте* и *Препрочитайки „Диви разкази“*).

Наред с идеите за прекъснатост и несекваща антитетична напрегнатост в литературната история, друга обединителна позиция за членовете на Литературноисторическата школа „Д-р Кръстьо Кръстев“ при Нов български университет е, че литературната история се твори непрестанно, отново и отново, че тя се „прави“ и че самите тези ходове от „историите“ на

литературната история също са важна и неотменима съставка от сплиташите се потоци на значения, смисли и вплътени емоции. Т.е., в Школата силно се интересуваме от проблематиката: „Как е направена (от „какво“) литературната история?“. Ето как звучат първите два тезиса от едни предложени от мен, Михаил Неделчев, като ръководител на Школата, през 2011 г. за проект на колективен научен документ *Тезиси за литературната история*:

1. Спецификата на литературноисторическото е проявена в много по-голяма степен в отделния литературноисторически сюжет отколкото в общия мегаисторически разказ. И все пак и този литературноисторически сюжет намира истинския си престиж, ако е включен, ако е поместен в голямото повествование, ако е „отложен“ в него. Литературният историк прибавя нови и нови литературноисторически сюжети, открити, сътворени, разказани от него – без да се интересува какво ще бъде мястото им в общия разказ, в големия литературноисторически наратив. Ако ги конструира с оглед на мястото им в него, то той ще ги натъкмява, съобразява, няма да ги фокусира същностно, ще ги развали; те ще се разпаднат.

Драмата на литературноисторическото е в невъзможното, но необходимо съотнасяне на литературноисторическия сюжет към големия наратив.

Много често някои литературноисторически сюжети „стърчат“, сякаш не се побират в големия наратив. И трябва да останат така, да не се натикват вътре в купа, да не се „оглаждат“ краищата.

2. Литературноисторическото се случва едновременно в много посоки и на различни равнища. Понякога тези посоки се сплитат, понякога линиите им се наслагват, интерферират, но рядко съществуват паралелно.

Да се пренебрегва или дори прикрива непрекъснатата прекъснатост в ходовете на литературноисторическото – в името на големия наратив – означава да се конструира, да се трупа една фалшива история, една лошо утопична история.

Литературноисторическото не търси една-единствена посока.

Предлаганите от мен тезиси се трупаха на няколко вълни, множаха се. Те се приеха с консенсус, но така и не станаха всъщност „колективно творчество“. Оказа се, че нашата малка научна общност в Школата има друго предпочитание: всеки да прибави и своите собствени тезиси към единния корпус. Така първи свои тезиси за литературната история написаха проф. Пламен Дойнов (НБУ), проф. Мари Врина (Париж, Сорбоната), доц. Йордан Ефтимов (НБУ), проф. Антония Велкова-Гайдаржиева (ВТУ), доц. Едвин Сугарев (НБУ), доц. Мариета Гиргинова (БАН). (Школата към НБУ обединява и учени от няколко академически институции.) Същевременно, в последните две десетилетия Департамент „Нова българистика“ в НБУ (отново с участието и на много други колеги) осъществи чрез конференции, кръгли маси и колективни сборници няколко големи литературноисторически проекта: Годишите на литературата, Алтернативните поети в българската литература и култура, Алтернативният канон: Творбите, Нова литературна история: Литературата на

Народна република България (1946-1990) – с научен ръководител проф. Пламен Дойнов.

Развивах през годините възгледите си за литературната история в цяла поредица от книги: *Социални стилове, критически сюжети*, 1987 г.; двете ми по-големи книги за Яворов – от 2005 и 2016 г.: *Апология на литературната история*, 2011 г.; *Литературноисторическата реконструкция*, 2011 г.; *Ефектът на раздалечаването*, 2015 г.; *Как работи литературната история. Том първи. Литературноисторически обзорни сюжети*, 2019 г. (предстои издаването на том втори – *Литературноисторически персоналистични сюжети* и на том трети – *Сюжети на литературноисторическото утвърждаване*; те са вече написани и чакат реда си). Тезите си за литературноисторическия сюжет формулирах в първоначален вид още в първата от изброените книги, а ето и едно по-общо синтетично определение:

Пътища, ходове, процедури и съставки на литературноисторическото са: литературноисторическото утвърждаване, литературноисторическият сюжет, литературноисторическият разказ и оттам – литературноисторическият голям наратив и като алтернатива – литературноисторическата реконструкция.

И в този дух са написани няколко десетки литературноисторически сюжети, които се сплитат в мрежи, опитващи се да улавят всички факти и всякакви други съставки на литературата и окололитературното: между тях за фокусирания, синтезирания в Ботевата балада *Хаджи Димитър* като в свръхценностен кристал *национален митопоетически текст*; за стратегемата: Траянов срещу предходните литературни митове, срещу мита Яворов; за *жеста на смириенето*; за диалога (противопоставен) на две поеми: *Септември* срещу *Дванадцать*; за недоизградената алтернативна жанрова система на българската белетристика от 1967-1975 година; за Вазовите и Величковите *Българи и чужбини*; за оттеглянията/оттеглянето на Стоян Михайловски, Пенчо Славейков, д-р Кръстьо Кръстев, и пр., и пр. Голяма част от тези литературноисторически сюжети работят за представянето на свръхзначими *литературни личности*, за явленията на *българския литературен персонализъм*. За „линейното“ поместване на всички тези явления бе създадена и нова периодизационна схема за българската литература от последните век и половина (вж. в: *Апология на българската история*, с. 38 - 41).

Наред с общностните дела – конференции и сборници, друг тип разработки, всеки от членовете на Школата има своите индивидуални осъществявания, всеки е правил своята и с т о р и я. И тези истории търсят своето сговаряне. Проф. Пламен Дойнов е представил своите литературноисторически с л у ч а и, конструирал е своя канон на алтернативните поети, разказал е в цяла поредица книги за принудите на соцреалистическите догми. Проф. Антония Велкова-Гайдаржиева (ВТУ) е проследила на стотици страници как работят за литературната история големите български литературни критици. Д-р Мария Огойска (НБУ) продължава да трупа своите реконструкции на християнско-

религиозния пласт в българската литературна култура чрез силни прочити на възлови творби. Проф. Николай Димитров (ВТУ) най-вече чрез интерпретациите си на цялостните книги на Пенчо Славейков задълбочава възгледите си за трендентните нагласи от високата българска класика, но и създаде усложнени концепции за жанровата природа на тези зменени творби. Проф. Димитър Михайлов (ВТУ) разширява отново и отново разнотипните контексти на Яворовото творчество, даде ни междувременно монографичните си опуси за две основни фигури от „старите“ – Иван Вазов и Стоян Михайловски. Проф. Цветан Раковски успя да намери съвсем нови ракурси при интерпретацията на сякаш стоящи в периферията автори и творби (включително и на очерковите произведения на Яворов). Д-р Биляна Курташева (НБУ) след като въведе в научен оборот цяла поредица от термини – поизводни на *антологията*, съгради свои интертекстове на образци на българската класика в сблъсък с неочаквано осветени чужди текстове. Проф. Иван Станков (НБУ) не се бои от идеалното пребиваване в полетата на фигурите на отвъдността в българската литература (заедно със създаването на потъналите сякаш в мараня свои крайдунавски белетристични светове). Доц. Елка Трайкова (БАН) продължава изследванията си на конфликтните ситуации, на полемиките в българския литературен живот между двете световни войни, навлезе трайно в полетата на авангардите, представи в нова студия сп. „Златорог“ като средишно издание, като място за консолидиране на интелегентска творческа общност – най-представителната за периода. Доц. Морис Фадел (НБУ) разширява териториите на хуманитарното знание чрез литературни изследвания на „животното като провокация“, като „антилитературно“ и „нечовешко“ само на пръв прочит. Доц. Йордан Ефтимов (НБУ) след оригиналните си изследвания на българските символизми, пренесе визиите си за ролята на поетиката в помощ на изучаването на една антропология на поезията от късната социалистическа епоха, подреди в нова книга критическите си прегледи за изминалия четвърт век и така го превърна в история.

Всички тези литературни историци активно наблюдават и интерпретират и най-нови явления в литературата ни. А част от тях са и нейни активни създатели като поети, драматурзи, белетристи, есеисти. И това вече са гаранции за нови оптики към българската литературна история.